

פרק ה (פסוקים א-י) / ברוריה בן-דוד (וייס)

בפרק ה נקרא על משיחת דוד למלך על כל ישראל ועל הצלחותיו בראשית מלכותו. עם מותו של איש בשת בא הקץ למלכות בית שאול. זמן מה לאחר מותו של איש בשת בוצעה תוכניתו של אבנר. "ויאמר אבנר אל דוד : אקומה ואלכה ואקבצה אל אדני המלך אל כל ישראל ויכרתו אתך ברית, ומלכת בכל אשר תאווה נפשך" (ג, כא). לפי רש"י בין מותו של איש בשת לבין מלכות דוד על כל ישראל חלפה חצי שנה.

ראשי השבטים באו אל דוד חברונה "ויאמרו לאמר : הננו עצמך ובשרך אנחנו" (פס' א). אנחנו רואים כך אחינו וכן עמנו ואין בדעתנו להוסיף להילחם בך. גם לבן אמר ליעקב : "אך עצמי ובשרי אתה" (בר' כט יד). אבימלך אמר לאנשי שכם : "וזכרתם כי עצמכם ובשרכם אני" (שופ' ט ב). מקורה של המליצה בדברי אדם הראשון : "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי" (בר' ב כג).

אילו נימוקים מביאים ראשי השבטים להחלטתם?

כבר בימי מלכות שאול הוכחת שאתה מסוגל להנהיג את העם. "גם אתמול גם שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל" (פס' ב). הם משתמשים בלשונו של אבנר אליהם "גם תמול גם שלשם הייתם מבקשים את דוד למלך עליכם" (ג יז). "אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה" ביטוי דומה נמצא גם בספר במדבר כז, יז. כלומר: כבר בימי שאול היית למעשה מנהיגם של בני ישראל, הכוונה למלחמות הפלשתים (שמ"א יח טז). ה' גילה רצונו שתמלוך על כל ישראל. העם משוכנע שרצון ה' הוא שדוד ימלוך "ויאמר ה' לך אתה תרעה את עמי את ישראל, ואתה תהיה לנגיד על ישראל" (פס' ב).

העם ממלא את רצון ה' וממליך את דוד על כל ישראל. "ויבאו כל זקני ישראל אל המלך חברונה, ויכרת להם המלך דוד ברית בחברון לפני ה', וימשחו את דוד למלך על ישראל" (פס' ג). תוכן הברית לא נמסר ומסתבר שזקני ישראל נשבעו לו לעבדו, והוא נשבע להם לשפוט אותם ולהנהיגם בצדק.

שלוש פעמים נמשח דוד למלך. בפעם הראשונה נמשח דוד בסתר ע"י שמואל. בפעם השנייה נמשח למלך על יהודה, ועתה נמשח בפעם השלישית למלך על כל ישראל.

דוד הנרדף והמושפל היה למלך על כל ישראל. **מי היה דומה בגורלו לדוד?** יפתח הגלעדי שאף היה מנודה ואח"כ נאלצו זקני עירו למנותו עליהם לקצין ומושל.

"בן שלושים שנה דוד במלכו" מטבע לשון לפתיחת תולדות מלכים. כמו "בן שנה שאול במלכו" (ש"א יג א).

בחברון מלך שבע שנים וששה חודשים כפי שכבר למדנו בפרק ב פס' יא, ובירושלים מלך שלשים ושלוש שנה על כל ישראל ויהודה. בפועל בירושלים מלך שלשים ושתיים שנה ומחצה. הכתוב מונה אותן שלמות בשביל לחלוק כבוד לירושלים. לפי הירושלמי שישה חודשים שדוד ברח מפני אבשלום לא עלו במניין מלכותו.

עתה יבצע דוד פעולות חשובות לטובת עמו שיאדירו את כבודו בעיני העם.

מה הייתה פעולתו הראשונה של דוד אחרי שהומלך על ישראל ויהודה?
כיבוש ירושלים והפיכתה לבירת הנצח של ישראל. בבחירה זו הוכיח דוד את חזונו המדיני. במדרש תדשא פרק כב כתוב שהייתה ירושלים לפני שתי עיירות אחת עליונה ואחת תחתונה. העליונה נפלה בגורל יהודה והתחתונה בגורל בנימין. אחרי מות יהושע עלו בני יהודה ולקחו את חלקם ושרפו את העיר באש (שופ' א ח) ועזבוה חרבה. אבל ירושלים התחתונה שהייתה לבנימין לא אבו בני בנימין להורישם (שופ' א כא), אלא שהייתה עומדת עד ימי דוד. וכשלקד אותה דוד התחיל ובנה ירושלים העליונה ועשה חומה אחת בהיקף וסיבב לעליונה ולתחתונה ונעשו שתיהן שם אחד – ירושלים. שנאמר: "ויבן העיר מסביב" (דה"א יא ח).

רק חלק של ירושלים היה בידי בני ישראל וברובה עדיין שכנו היבוסים (יהו' טו סג). היבוסים הפרידו בין בני יהודה שמדרום לעיר ובין בני בנימין שמצפון לה.

במה הייתה חשיבותה של ירושלים?

א) ירושלים היבוסית הייתה מובלעת בין שבטי בנימין ואפרים מצפון ובין שבטי יהודה מדרום וע"י כיבוש ירושלים הוסרה המחיצה הנכרית המפרידה בין שני חלקי העם.
ב) ציון המצודה היבוסית הייתה חזקה מאוד. היא שכנה על הר תלול שגיאות עמוקים מסביב לו והגישה אליו קשה. יבוס שכנה על גבי הגבעות המזרחיות שבין נחל קדרון מצד מזרח לבין הגיא החוצה את העיר העתיקה של ימינו מצד מערב. העיר הייתה מוקפת חומה וחזקה במיוחד לכן היבוסים שכן בה לבטח. דוד הבין שמצודה נשגבה כל כך תוכל לעמוד בפני כל אויב.
ג) במלכו על כל העם היה צורך בעיר בירה שלא תעמוד בתחום אחד השבטים כדי לא לעורר קנאה בין השבטים.
ד) נראה שלדוד הייתה סיבה נוספת רוחנית הוא רצה שירושלים תהיה עיר הקודש כי בתחומה של ירושלים שוכן הר המוריה שעליו ניבא אברהם: "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, אשר יאמר היום בהר ה' יראה" (בר' כב יד). יש המפרשים: ה' יבחר לו מקום זה לבנות בו בית המקדש, המקום אשר עליו נאמר: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדן ה'" (שמ' כג, יז).
לירושלים מסורת קדומים של קדושה. היא העיר שבימי אברהם מלך בה מלכי צדק שהיה כוהן לאל עליון ואברהם נתן לו מעשר מכל (בר' יד יח-כ). בירושלים נמצא הר המוריה מקום עקדת יצחק (דה"ב ג א) ועליו ניבא אברהם "בהר ה' יראה" (בר' כב יד). מסורת בפי הנביאים שמקום המקדש נבחר שם עוד מקדם "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו" (יר' יז יב).

כיצד כבש דוד את ירושלים הבצורה?

דוד פתח במשא ומתן עם היבוסים בדרך של שלום. דוד ואנשיו, אלה הם האנשים שהתקבצו אליו עוד בהיותו גולה ונווד, ואליהם נוספו במשך כל הזמן גיבורים משבטי ישראל השונים (ש"א כב; דה"א יב) הלכו להציע ליבוסים שייכנעו ויפתחו את שערי עירם ויקבלו עליהם את מלכות דוד. היבוסים לעגו לדוד כי בטחו בעצמת מבצרם ובחוסן חומות עירם. לא נפתח לך את שערי העיר ולא נקבל עלינו מלכותך השיבו להצעה. המצודה כל כך חזקה שאפילו בכוחם של עיוורים ופסחים להגן עליה ולמנוע את כיבושה. כידוע האנשים האומללים שהיו מנודים מלשבת בין אנשי העיר ישבו ליד חומת העיר למשל מצורעים. מל"ב ז, ג:
"וארבעה אנשים היו מצרעים פתח השער". אפשר שהיו יושבים בפתח שער העיר כדי שרבים יבקשו עליהם רחמים (חולין עח ע"א).

פירושים נוספים למשפט "לא תבוא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים" :
היבוסים העלו על החומה עיוורים ופסחים שקיללו את כל מי שיעז לפגוע בהם
ובשולחיהם. פירוש אחר כולנו נלחם בך עד האיש האחרון אפילו יישארו בעיר רק
עיוורים ופסחים גם הם יקומו להילחם בדוד.

כיצד יוכל דוד בכל זאת לכבוש את ירושלים?

ע"י מצור שיימנע מיושביה מזון ומים עד שיאלצו להיכנע. לשם כך היה צורך לפגוע
באספקת המים שלהם. דוד הבטיח פרס לפי דה"א יא ו : "ויאמר דוד כל מכה יבوسی
בראשונה יהיה לראש ולשר". ובפסוק ח' בפרקנו כתוב : "כל מכה יבסי ויגע בצנור ואת
הפסחים ואת העורים שנאו נפש דוד, על כן יאמרו : עור ופסח לא יבוא אל הבית". כל מי
שיכה בראשונה בצנור המספק מים לעיר וישחית אותו יכריח את תושביה להיכנע.
(יש הטוענים שהכוונה למנהרה חצובה מן הגיחון אל העיר והיא נתגלתה חפירות ארכאולוגיות),
ויכה את הפיסחים והעיוורים כלומר: את חיל המגן של המצודה, שלדברי מלך היבוסים הם יכולים
להיות גם עיוורים ופיסחים השנואים על דוד, לפי שביזוהו שאמרו אפילו הם יימנעו ממנו ללכוד
את המצודה (רד"ק).

דברי מלך יבוסים הם מקור לפתגם : "עור ופיסח לא יבוא אל הבית" המורה כי אסור לבעלי מום
לשרת בבית המקדש.

בדה"א יא ו, מסופר על מעשה הגבורה שבגללו זכה יואב בן צרויה להתמנות "לראש ולשר"
על כל צבאות ישראל. "ויהי לראש" – מפקד על ענייני המלחמה, ככתוב בשופטים י, יח :
"מי האיש אשר יחל להלחם בבני עמון יהיה לראש לכל ישרי גלעד".
יואב עלה לראשונה דרך אותה מנהרה הקרויה צנור המובילה מים לעיר. ובזכות המעשה
הנועז של יואב דוד לכד את המצודה של ירושלים היא יבוס וקרא לה על שמו עיר דוד.

מדוע לדעתכם עשה יואב את המעשה הנועז הזה?

יכול להיות שאחרי רצח אבנר הדיחו דוד מתפקידו כשר צבא. יואב החליט להשיב אליו את
לב דוד והוא זכה שוב במעמדו כשר צבא.

פעולתו הנועזת של יואב הביאה לידי כניעתם של היבוסים לפני דוד.

כיצד התייחס דוד ליבוסים הכנענים?

הוא השאירם בנחלתם ולא נגע בהם לרעה.

חברון שהייתה רחוקה ממרכז הארץ וגם מיוחדת ליהודה לא התאימה לבירתו של מלך ישראל.
דוד קבע את ירושלים כעיר בירה וקראה על שמו עיר דוד.
קריאת העיר על שם המלך שכבש אותה הינו מנהג קדום, וכן עשה סיחון לחשבון שאחר שכבש
אותה מידי מלך מואב הראשון קראה בשם "עיר סיחון" או "קרית סיחון" (במד' כא כו-כח).

דוד בנה חומה מסביב לעיר שנמשכה מן המלוא שהוא מגדל (כמו שופ' ט ו "בית מלוא-עיר בצורה),
או מצודה מלאה עפר ואבנים אל תוך העיר פנימה (מוזכר במלכים א ט כד; יא כז). מסתבר שדוד
כלל בתחומי עירו גם את ירושלים שהייתה בנויה על הגבעות המערביות (העיר העליונה של ימי
בית שני, הר ציון והרובע היהודי של ימינו). ועשה חומה אחת בהיקף סביב לעליונה ולתחתונה
והתאחדו שתיהן לאחת. ואפשר שלזה רומז הפסוק בתהילים קכב ג : "ירושלים הבנויה כעיר
שחברה לה יחדו".

פרק ה (פסוקים יא-סוף)

את הקטע הקודם סיימנו בפסוק "וילך דוד הלוך וגדול וה' אלקי צבאות עמו" בקטע זה נקרא על ניצחונות נוספים של דוד שביצרו את מלכותו. אך דוד יודע שכל הגדולה היא בעבור עמו ישראל (פס' יב).

העיר צור נבנתה על סלע חזק (ומכאן שמה צר=סלע) לחוף ים התיכון, ועוד חלק ממנה על שני איי סלע בתוך הים, וחירם מלכה חיבר אותם לאי אחד והקיפם בחומות נשגבות לכן נקראה "מבצר צר" (יהו' יט כט) "מעז הים" (ישעיהו כג ד). צור עלתה במסחרה הרב ובעושרה על צידון אחותה הבכירה. הצורים והצידונים – הפיניקים ישבו על שטח קטן לחוף הים התיכון מצפון. לרוחב הארץ עברה שורת הרים מרגלי הלבנון ועליהם יערות גדולים שסיפקו עצים יקרים לבניינים ויושבי הארץ ידעו לכרות את העצים ולהעבירם בדוברות על פני הים (מל"א ה כג) (יהו' יא ח ; יט כט). חירם היה מלך צור במ"א ה כד הוא נקרא חירום.

על מה מעידה פנייתו של חירם מלך צור אל דוד?

פנייה זו מעידה על כך שכבודו של דוד עלה לא רק בעיני עמו אלא גם בעיני העמים הנכרים שמחוץ לגבולות ישראל.

מדוע שלח חירם מלאכים לדוד?

חירם שלח לדוד מלאכים ודורון בהבעת תודה, כי דוד לחם בפלשתים שהיו אויביה של צור.

מה שלח חירם לדוד?

חירם שלח לדוד עצי ארזים יקרים מיער הלבנון ששימשו לבניין וחרשי עץ ואבן קיר. (החרשים היו אומנים לבניין בעץ ובאבן). כדי שייבנו בירושלים בניינים מפוארים כיאה לבירתו של מלך גדול.

איזו תועלת הפיקו מכך הצורים?

הצורים ביקשו את קרבתו של דוד מפני הפלשתים שהתפשטו ובוודאי שמו מכשולים על דרך המסחר מצור למצרים הדרך שעברה בפלשת. ע"י הברית עם דוד רצה חירם להבטיח את אורחות המסחר שלו.

דוד ודאי שמח על הברית עם חירם מלך צור. הייתה זו הצלחה מדינית גדולה וחשובה. הפעם הראשונה שהכירו בישראל כממלכה חזקה. האומנים הצורים היו נחוצים לדוד, מכיוון שבני ישראל עוד לא ידעו את אומנות הבניין. הצורים הצטיינו בימים ההם באומנות הבנאות ובני ישראל היו עד אז עם של רועים ואיכרים הבונים בתים פשוטים, ומעתה ילמדו מהצורים לבנות להם בניינים מפוארים.

מדוע מיהרו הפלשתים לעלות להילחם בדוד?

כל זמן שמלך דוד על שבט יהודה לבדו היה בעל בריתם של הפלשתים, אבל כאשר שמעו כי נמשח דוד למלך על כל שבטי ישראל הבינו כי עתה ישבור את עולם מעל צוואר עמו, ויש סכנה לשלטון שהיה בידם על כמה אזורים בישראל, על כן מיהרו לעלות עליו למלחמה בטרם התחזק במלכותו.

פלשתים מיהרו לפשוט על יהודה ובנימין ויחנו בעמק רפאים (דרומית מערבית לעיר העתיקה של ירושלים, במקום בו נמצאות היום שכונות אבו-תור ובקעה). עמק רפאים תוחם את נחלת יהודה מצד צפון ואת נחלת בנימין מצד דרום (יהו' טו ח ; יח טז). הוא משתרע בדרך בין ירושלים לבית לחם, ובקצהו הדרומי מערבי הוא מתחבר אל סעיף נחל שורק. נראה ששדות התבואה של ירושלים השתרעו בעמק זה (יש' יז ה).

שתי שאלות שאל דוד באורים ובתומים. מהן?

האחת אם ראוי עתה לתקוף את הפלשתים או כדאי להמתין לשעה אחרת. ושאלה שנייה אם יעלה בידו להכות את הצבא. היו אלה למעשה שתי שאלות שהן אחת, שהרי אין טעם לעלות למלחמה ללא הבטחת ה' שאכן יעלה בידו להכות את הצבא.

גם בצקלג שאל דוד את ה' "ארדף אחרי הגדוד הזה? האשגנו?" (ש"א ל ח).

תשובת ה': "ויאמר ה' אל דוד : עלה כי נתן אתן את הפלשתים בידך" (פס' יט).

דוד השתמש שוב בתכסיסי המלחמה שלו. כיצד ?

הוא נהג כיהושע בשעה שנלחם בחמשת מלכי האמורי בגבעון. הוא התנפל על הפלשתים בהתקפת פתע עזה, כפרץ מים השוטף ומכלה כל מה שעומד לו למכשול. "על כן קרא שם המקום ההוא בעל פרצים" (פס' כ).

ומה הייתה התוצאה?

הפלשתים נסו בבהלה רבה והשאירו את עצביהם (אליליהם) שלקחו עמם בצאתם למלחמה.

ומה עשה דוד בעצביהם?

דוד נשאם בתהלוכת ניצחון ולפי דה"א יד יב ציווה דוד לשרפם.

האם התיאשו הפלשתים ממפלתם?

לא הם קיוו לניצחון בסיבוב השני, על כן עלו שוב על דוד "ויספו עוד פלשתים לעלות וינטשו בעמק רפאים" (פס' כב). מפסוק זה משתמע שהפעם פשטו על ירושלים גם מצד דרום (עמק רפאים) גם מצד צפון (גבע).

דוד שוב שאל בה', וה' אומר לו לא תעלה עליהם למלחמה פנים אל פנים, אלא הסב את אנשיך אל אחד המקומות שמאחורי מחנם, והכוונה למה שנקרא בימינו תנועת איגוף, אפשר שהכוונה לצד מערב ממחנות הפלשתים שעלו למלחמה בהר. "לא תעלה הסב אל אחריהם ובאת להם ממול בכאים" (פס' כג).

בכא הוא מין עץ. יש אומרים שהוא מעצי הצרי ונקרא כך על שם השרף הלבן הנוסף מעליו. "בכא" נגזרת מ"פיקה", נזל, ירד. השרף של העצים מפכה ונוזל מן העצים. אפשר שהמקום שגדלו עצים אלה נקרא עמק הבכא (תה' פד ז). לפי מדרש שוח"ט לתה' כז, ב "בכאים" הם אילנות שמלאים קוצים שכל הנוגע בהם מיד בוכה. ויש המסבירים שעלי העץ משמיעים קול דמוי בכי. "ובאת להם ממול בכאים" – תתנפל על האויב כאשר תשמע רשרוש העלים בראשי אילנות הבכאים. רלב"ג פירש דוד ימתין שיבוא רוח ויניע את ראשי הבכאים. הפלשתים יחשבו בשמעם את קול צעדי דוד שהוא קול תנועת ראשי הבכאים ולא יהיו נשמרים ממנו.

וכן עשה דוד הוא לא פתח במלחמה עד אשר שמע את "קול צעדה בראשי הבכאים". המלבי"ם כתב שהיה נס וטבע יחד, ה' ניסה כאן את דוד בדבר אשר לא עמד בו שאול ולא המתין לשמואל (ש"א יג יד). דוד שמר על המצווה ולא בטח בגבורתו.

כיצד הצליח התכסיס?

גם תכסיס זה הצליח. דוד ואנשיו עברו בסתר בין סבכי היער הקיפו את האויב ובאו מאחוריו.

שתי המפלגות הכריעו את הפלשתים. הניצחון על האויב העיקרי של עם ישראל מזה דורות פתח לפני דוד את הדרך לביסוס אחדות הממלכה מפנים ע"י חיסול המובלעות הנכרות שנתקיימו בתחום ישראל מימי יהושע והשופטים.

הבה נסקור בקצרה את המלחמות בין ישראל ופלשתים.

שבט דן צריך היה לעקור ממקומו בגלל הצקות הפלשתים. שמשון הכה בהם מכות נחרצות אך בסופו של דבר נפל בידם. במפלה באפק נשמד בית עלי, ארון ה' נלקח בשבי ושילה העיר הקדושה חרבה. שמואל הנביא ניצח את הפלשתים באבן העזר אך לא הכניעם (שמ"א פרק ז). יונתן ושאול הנחילום תבוסה גדולה במכמש. דוד ניצח את גלית בעמק האלה והפלשתים נסו. במלחמה בגלבע ניצחו הפלשתים. שאול ובניו נפלו חללים. דוד הכניע את הפלשתים כניעה מוחלטת ושם קץ לשלטונם על ישראל.

הניצחון המוחלט על האויב ההיסטורי הזה עשה את דוד לאהוב האומה ולסמל האחדות של שבטי ישראל. לחץ הפלשתים היה הגורם הראשי לאחדות העם. שאול חיזק את האחדות במלחמותיו, ודוד הביא אותה בניצחונותיו לידי שלמות. ע"י דוד פסקה הסכנה הפלשתית לגמרי. אמנם גם בתקופת שתי הממלכות היו עוד מלחמות עם הפלשתים, אך לא הייתה סכנת קיום העם כרוכה בהן. כל שאר הניצחונות שנחל דוד במלחמותיו על כל אויבי העם מסביב הוסיפו לו תהילה, אבל הניצחון היחיד שנתן את ביטחון הקיום לעם ישראל היה ניצחונו על הפלשתים.

מה היו שלושת הצלחותיו הגדולות של דוד בראשית מלכותו?

כיבוש ירושלים מידי היבוסי והפיכתה לבירת ישראל.
בריתו עם חירם מלך צור.
ניצחונו המכריע והסופי על הפלשתים.
וכך נתאמת דבר אבנר אל העם: "ביד דוד עבדי הושיע את עמי ישראל מיד פלשתים ומיד כל איביהם" (ג יח).

עבודה בכתב

1) איזה נימוקים נתנו ראשי השבטים להחלטתם למנות את דוד למלך על כל שבטי ישראל?

2) כמה פעמים נמשח דוד למלך ומתי?

3) מה הייתה פעולתו הראשונה של דוד?

4) מדוע בחר דוד בירושלים כעיר בירה?

5) מי היו תושביה הראשונים ואיך נקראה העיר על שמם?

6) כיצד ניתן היה לכבשה?

7) איזה פרס הובטח למכה היבوسی?

8) מי קיבל את הפרס?

9) בין אילו שבטים הפרידה ירושלים?

10) מה מסופר על ירושלים בספר יהושע פרק י'?

11) מה מסופר על ירושלים בשופטים פרק א'?

12) התכירונו? מי אנחנו?

א) באנו אל דוד חברונה.

ב) דוד כרת עמנו ברית בחברון.

ג) מלכתי על יהודה שבע שנים וששה חודשים.

ד) מלכתי שלושים ושלוש שנה על כל ישראל ויהודה.

ה) דוד פתח במשא ומתן אך אנו לעגנו לו.

ו) בניתי חומה מסביב לעיר.

ז) נתמנתי לראש ושר.

ח) שלחתי לדוד עצי ארזים ואומנים לבניין בעץ ובאבן,

ט) הקמנו בעמק רפאים את מחננו המרכזי.

י) הצלחתי להדוף את הפלשתים מתחום ישראל.

13) כתבו בלשון הספר :

א) קרוביך ואוהביך אנחנו.

ב) המצודה חזקה כל כך אפילו עיוורים ופסחים מסוגלים להגן עליה.

ג) דוד בנה חומה מסביב לעיר.

ד) אומנים בבניית בתי עץ ואבן.

ה) רשרוש העלים בראשי אילנות הבכאים.